

Mag. Črtomir Frelih, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Oddelek za likovno pedagogiko

LIKOVNA VZGOJA: LIKOVNO OPISMENJEVANJE ALI ZGODOVINJENJE PRIHODNOSTI

O likovni vzgoji vsake toliko časa izbruhne vrsta kritik in volje do pomoči temu pomembnemu, a zadnja leta vse bolj ubogemu predmetu. Pomagati so največkrat pripravljene tisti, ki so o vsebini predmeta zelo površno informirani ali pa s stališča likovnega jezika pravi analfabeti. V zadnjem času se širijo ideje o kulturni vzgoji in dopolnjevanju likovnega snovanja s poznavanjem zgodovine likovne umetnosti. Po zgledu slovenskega jezika naj bi se ob učenju slovničnih pravil in pisnega izražanja poučili tudi o likovni »literaturi«, pomembnih avtorjih in umetninah. Ta predlog je nesprejemljiv s stališča otrokovih razvojnih potreb in zmožnosti v osnovnošolskem obdobju. V sebi pa pod videzom državljske (samo)zavesti daje prednost diskurzivnosti pred likovnim jezikom, v vrednotenju in razporejanju sodobnih avtorjev pa vpeljuje posebno predčasno zgodovinsko vrednotenje s položaja institucionalizirane moči. Metodo so protagonisti na likovnem področju poimenovali »zgodovinjeno«, ki daje problematični samovoljni praksi videz korektnega znanstvenega pristopa. Zdaj bi s tovrstno manipulativno tehniko radi obogatili še likovno vzgojo. Nekateri umetnostni strokovnjaki so postopke zgodovinjena že poimenovali s pravo besedo: prevara. Sam to želim reči še za področje likovne vzgoje, ko upam, da je še čas, da se podobnim nespodobnim metodam morda še izognemo in jih zavrnamo.

Moj zagovor likovni vzgoji, ki izhaja iz otrokovih razvojnih potreb in likovnosti kot avtonomnega likovnega jezika, ne izhaja iz prepričanja, da je z likovno vzgojo danes vse v redu. Ne, vidim pomanjkljivosti, možnosti za izboljšave bom tudi konkretiziral. Idejo za ta polemični zapis sem dobil ob zadnji razstavi otroških risb, ki sva jo skupaj s kolegico z Oddelka za likovno pedagogiko PeF v Ljubljani skupaj žirirala.

Na osnovni šoli, ki nosi ime po odličnem umetniku in ustanovitelju slovenske likovne akademije Božidarju Jakcu, so se odločili, da njegov spomin počastijo z organiziranjem likovnega natečaja risbe. Prizadevni in uspešni likovni pedagog in slikar Skender Bajrovič je pripravil natečaj, na katerega so posamezne šole lahko poslale po eno risbo iz vsakega triletja osnovne šole. Tako je strokovna komisija predse dobila že na posameznih šolah izbrana dela, kar je omogočalo poseben vpogled v to, kaj pedagogi razumejo kot dobro risbo.

Odločitev prav za risbo je iz več razlogov zelo koristna. Prva korist je v tem, da risba tudi danes velja kot temeljno likovno izrazilo. Razkriva bogato paleto čustvenih, čutnih in racionalnih stanj in vzgibov pri posamezniku, nastopa kot ekonomično izrazilo, saj od vsega opazovanega duhovno

ekstrahira le najpomembnejše oblike. Je odkrita in odkrivajoča, saj svojih odkritij, prvih zabeležek ne oblači in lepša s tonaliteta in barvitostjo. Največ raziskav otrokovega likovnega razvoja je potekalo prav na podlagi preučevanja otroških risb, zato je risba še danes referenčna točka za likovne pedagoge in likovno pedagogiko sploh, kadar se hoče prebiti do globljih spoznanj o stanju likovne vzgoje v določenem kulturnem prostoru.

Tokratni prerez zaradi relativno majhnega vzorca morda ni najbolj reprezentativen, kaže pa nekaj znakov, ob katerih se velja zamisliti. Najprej nekaj besed o učencih. Vsekakor današnje generacije živijo v bistveno drugačem okolju, kot je vladalo v času postavitve glavnih likovno-pedagoških načel, razvojni psihologi celo opozarjajo, da imamo opraviti s tako drugačnimi subjekti, da bi veljalo stare teorije premisliti na novo. Za likovno področje je pomembno dejstvo, da danes otroci največ informacij dobijo posredno, prek vmesnikov, kar pomeni, da so bistveno bolj informirani, a imajo precej manj neposrednih izkušenj, posledično imajo tudi čustveno manj angažiran odnos do okolja. Ta izkušnjski in emocionalni deficit se na risbah kaže kot posplošene formulacije brez občutka osebne vpletenosti. Izkušeni pedagogi sicer najdejo načine motiviranja in večjega osebnega angažmaja učencev, a celota daje vtis tiste distance, ki jo v sodobnosti vmesniki zarinejo v razpoko med subjektom in neposredno, avtentično izkušnjo. Opraviti imamo z neopazno, a pomembno spremembo zamenjav med likovnim in vizualnim, ko enačimo med »domačim jezikom vizualnega in tujim jezikom likovnega« (J. Muhovič, 2012).

Pri učiteljih gre za dva izobrazbena profila; razredni učitelji v prvem in drugem triletju pokrivajo otrokove najbolj občutljive razvojne faze in kot nespecialisti vedno ravna v dobri veri, a včasih manj ustrezno. Predmetni učitelji nadaljujejo delo s populacijo, ki je že profilirana, in morajo iz nje potegniti še zadnje ostanke odprtosti za likovno gledanje, za učenje likovnega jezika in za veselje do odkrivanja samega sebe s pomočjo likovnega izražanja. V res skopo odmerjenem času, ki ne omogoča elegantnejših, zanimivejših didaktičnih pristopov, ampak sili v vsakovrstno ekonomičnost in združevanje likovnih nalog, likovna vzgoja težko dosega zastavljene cilje. Da ne bi ostale pri ugotavljanju stanja, predlagam nekatere spremembe v odnosu do likovne vzgoje in predvsem učencev v njej:

Likovni vzgoji je treba povrniti potreben čas, da cilje dosega na način, ki je likovnemu jeziku in oblikovalnim procesom lasten, in po poteh, ki so za učence zanimive in osrečujoče.

Treba je povrniti kurikularno ravnovesje, saj prevlada leve možganske hemisfere nad celotnim procesom učenja opazno krni učenčevo celovitost.

Pouk likovne vzgoje v prvih dveh triletjih naj prevzamejo likovni pedagogi, saj, če razumemo likovni jezik kot tuji jezik, obstaja zadosti argumentov in zgledov v primeru preostalih tujih jezikov. Če pa predmet razumemo kot estetsko ali kulturno vzgojo, ročne spretnosti ali vzgojo dobrega okusa, potem predmet z majhno doizobrazbo lahko uči skoraj kdor koli. Te čudaške možnosti ne bi omenjal, če ne bi bili s podobnimi predlogi tudi v resnici že soočeni.

Treba je ugotoviti, kje na poti od koncepta do realizacije, od fakultete do razreda, se pojavijo napake in kako jih je mogoče odpraviti.

Učiteljem je treba tudi v nadaljevanju omogočiti doizobraževanje in strokovno izpopolnjevanje, ob strokovni pomoči pa bi bilo smiselno vpeljati še kako obliko kontrole, saj je razvidno, da imamo opraviti tako z nadpovprečno angažiranimi učitelji kot tudi s takimi, ki do rezultatov prihajajo po strokovno problematičnih poteh.

Risbe, predstavljene na razstavi, so izbrane, uspešno so prestale dvojno selekcijo in zato jih moje kritične pripombe ne zadevajo. Iskreno čestitam vsem učencem in učenkam za nagrade in priznanja, prav tako njihovim pedagoginjam in pedagogom. Dokazujejo namreč, da je risba lahko celovito, zaključeno likovno delo, in predvsem podčrtajo njen pomen danes, ko ni več edina osnova za prinašanje oblik v podobe. Prednost njene oblikotvorne moči pred

vizualnim podobotvorjem presega okvir predmeta likovna vzgoja in prav bi bilo, da bi se ta vednost razširila na vse, ki skrbijo za kakovostno javno šolo.

Vsaka od točk, s katerimi opozarjam na potrebne spremembe, bi zaslužila podrobnejšo analizo in kritično tehtanje, saj razen likovnih obstajajo tudi drugi argumenti. Ko na primer predlagam, da likovno vzgojo na razredni stopnji prevzame likovni pedagog, takoj povzročim težavo pri zadostnem številu ur za polno zaposlenost razrednih učiteljic, učiteljev. Potem je tu še didaktično napotilo, da je za otroka v prvih razredih bolje, če je navezan na enega učitelja kot na več odraslih avtoritet, potem je tu še stalni argument ravnateljev o težavnem sestavljanju urnikov in materialni zahtevnosti predmeta, če ga vodi specializirani likovni pedagog. Torej, vsem argumentom smo pripravljene dati prednost pred enim temeljnim, ki naj bi veljal tako po strokovni logiki kot zdravi kmečki pameti; najbolje je, da jezike poučujejo tisti, ki jih najprej obvladajo tudi sami. Kako logično se to sliši v primeru slovenskega in npr. angleškega jezika in kako težko je dokazovati, da je enako z likovnim jezikom. Oziroma, če za konec obrnem; če bi nasprotnikom uspelo dokazati, da je izraz likovni jezik uporabljen le kot metafora in ne kot natančno določen pojem, se odprejo vrata za vse mogoče vrste »pomoči«, ki bi izmaličile še to, kar je dobrega ostalo od uspešne tradicije slovenske likovne vzgoje iz časov, ko je pedagoška stroka likovno vzgojo znala ceniti vsaj toliko, kot Marija Terezija iz rajneke črno-žolte monarhije.

LITERATURA

Frelj, Č. (ur.), Muhovič, J. (ur.). (2012). *Likovno, vizualno: eseji o likovni in vizualni umetnosti*. Ljubljana, Pedagoška fakulteta Ljubljana.

Muhovič, J. (2012). *Likovno ali vizualno? / Poetika neke dileme*. V: *Likovno / Vizualno, Eseji o likovni in vizualni umetnosti*. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta Ljubljana, str. 27–59.